

Kozocsa Sándor

(1904–1991)

Meghalt Kozocsa Sándor könyvtáros, bibliográfus és irodalomtörténész. Aligha van és aligha volt az elmúlt ötven esztendőben a magyar irodalom ismereteinek körében dolgozó tudós, tanár, szerkesztő, egyetemi vagy főiskolai hallgató, aki ne találkozott volna nevével, ne használta volna az általa szerkesztett irodalmi bibliográfiákat.

Erdélyben, Dicsőszentmártonban született és 1926-ban a budapesti egyetemen szerzett magyar irodalomból doktorátust. Ugyanebben az évben vállalt állást az Országos Széchényi Könyvtárban, ahol 1964-ig, nyugállományba lépéséig működött, sokáig kézirat-tárosként, tájékoztatóként, majd bibliográfusként.

1927-ben kapott — id. Szinyei József, Hellebrant Árpád és Goriupp Alíz után — az *Irodalomtörténeti Közlemények* útján akadémiai megbízást a magyar irodalomtörténet évenkénti repertóriumának (később továbbfejlesztve: a magyar irodalom bibliográfiájának) a szerkesztésére. E megbízásnak harmincnégy éven keresztül, 1965-ig bezárólag tett eleget.

1941-től 1948-ig szerkesztője volt a Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóiratának, az *Irodalomtörténetnek*. 1942-ben a budapesti tudományegyetem „A bibliográfia elmélete és gyakorlata” tárgykörben magántanárává fogadta. Témája körében 1948-ig tartott a Bölcsészettudományi Karon előadásokat. Tagja és osztálytitkára volt a Szent István Akadémiának.

Doktori disszertációját 1927-ben Szerb Antal ismerteti az *ItK*-ban. Ezzel indul a szakirodalmi pálya, mely a könyvtári belsőmunkával párhuzamosan halad és szolgáltat — halatlan termékenységgel — cikkekben és tanulmányban kulturális híradást, szövegelemzést, irodalomtörténeti adatot, kritikát és bibliográfiát. A párizsi *Magyar Műhely* által közreadott jegyzék tanúsága szerint Kozocsa műveinek, írásainak a száma sokszázra rúg. Vallomása: elsősorban a bibliográfiai vizsgálat érdekl, de mindig a könyvtörténeti környezetben és összehasonlító szövegelemzés kíséretében. Stílusa egyszerű és világos: a gyors munka kényszere miatt is sokszor a sajtó könnyebb stílusa. Ott azonban, ahol a tudományos és történeti összefüggések érzékeltetésére van szükség, hangja választékossá, olykor veretessé válik.

Bibliográfiai, tanulmányai és cikkei témáik, összefüggéseik szerint csoportosíthatók, de az egész termés félreismerhetetlen egysége együtt tükrözi a bibliográfiai szenvedélyt és az irodalomtörténeti elhivatottságot.

Az általános nemzeti könyvészet munkájából — Petrik Géza nyomában — egy tízéves ciklus feldolgozásával vette ki részét (*Magyar könyvészet 1911–1920*).

Folyamatosan publikált irodalomtörténeti repertórium (majd bibliográfiája) kétségtelenül legmaradandóbb műve. Fejlesztve a kiadvány gyűjtőkörét, 1945-től az irodalomtörténeti és irodalomelméleti művek mellé beiktatja az irodalmi szövegeknek, magának az irodalomnak az adatait is. A hazai tételek mellett a szomszédos és egyéb külföldi magyar adatok felvételére is törekszik, de a korszak körülményei ezt akadályozzák. A bibliográfia egyes kötetei — éppen alapvető fontosságuk következtében — nemegyszer váltak élénk vita tárgyává a kritikusok körében.

A magyar irodalmi bibliográfiához hasonló méretű vállalkozása Kozocsának az orosz, majd a szovjet irodalom magyar bibliográfiájának a folyamatos közreadása. A sorozat első kötete, a retrospektív orosz irodalmi bibliográfia a XIX. századi magyar–orosz irodalmi kapcsolatok történetének egyik alapkönyve. Hasonló feldolgozásban adta közre Kozocsa

az arab, lengyel, jugoszláv, bolgár, francia, román irodalmak magyarországi fogadtatásának, a francia felvilágosodás magyar kapcsolatainak a kritikai bibliográfiáját.

Személyi bibliográfiát készített számos magyar művész és tudós munkásságáról (Zichy Mihály, Liszt Ferenc, Riedl Frigyes, Károlyi Árpád, Császár Elemér, Hóman Bálint, Angyal Dávid, Tolnai Vilmos, Horváth János). Bibliográfiájának jellegzetes csoportja egy-egy külföldi író magyarországi hatásának, fogadtatásának a bemutatása (Baudelaire, Mickiewicz, Joyce, Sevcenko, Ibsen, Dosztojevszkij, Sophokles, Lessing).

Egyetemi működése kapcsán mélyedt el a bibliográfiai műfaj és munka elméleti tanulmányozásában és írt idevágó tanulmányokat (*Bevezetés a bibliográfiába*, 1939).

Kozocsa tudományos munkásságának másik, de nem második területe az irodalomtörténet és elmélet, a kritika, az esztétika, a szövegelemzés és közreadás. Írók sorára vonatkozólag készítette elő műveiknek kéziratból, kritikai apparátussal való kiadását. Közülük húsz Krúdy-művet adott így ki, nagyrészt helyreállított, teljesebbé tett szöveggel. Keze alól került ki több Kafka-kiadás, Katona József, Vajda János, Vörösmarty Mihály, Justh Zsigmond, Halász Gábor, Reviczky Gyula számos műve.

1952-ben, tíz évvel az író halála után adta közre Kozocsa Móricz műveinek első összefoglaló, analitikus bibliográfiáját. A maga korában ez talán legnagyobb közvetlen hatású műve volt. Midőn negyedszázaddal később Pesti Ernő újabb, teljesebb Móricz-bibliográfiát adhatott ki, bevezetőben ezt írta a munkáját segítő Kozocsáról: „Önzetlensége, segítőkészsége és tudása lenyűgöző volt. Segítsége nélkül ez a munka nem készülhetett volna el.”

Ez a nyilatkozat mutatja be Kozocsa Sándort, az igényes moralitását, önzetlen, mindig szerény és emberszeretetet tanúsító, hallatlan szorgalmú és munkabírású tudóst és munkatársat. Munkásságát a tudománytörténet és irodalomtörténet nyilvántartja. Méltón foglal helyet a magyar bibliográfia történetében az idősebb Szinnyei József, Petrik Géza és Gulyás Pál mellett.

Pajkossy György

Greza Ferenc

(1932–1991)

A halál megint lezárt egy tevékeny irodalomtörténetírói pályát: Greza Ferenc távozott el közülünk a minap, hosszas szenvedés után. Kiskunmajsán született, kecskeméti diákként tanult, majd a szegedi bölcsészkaron szerzett tanári diplomát. 1959-ben bölcsészdoktor, 1979-ben az irodalomtudomány kandidátusa lett. Egyetemi tanulmányainak befejezése után Hódmezővásárhelyen lett tanár, 1962-ben gimnáziumi igazgató. 1975-ben került a szegedi tanárképző főiskolára, ennek egy időben főigazgatóhelyettese is volt, 1984-ben pedig a József Attila Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti tanszékének vezetője lett. Főszerkesztője volt a népszerű *Kincskereső* című gyermeklapnak.

Mint igazi „tudós tanár”, hosszú évtizedeket töltött el tudományos kutatómunkával, ezalatt az idő alatt nemcsak számos és értékes könyvet, illetve tanulmányt hozott létre, hanem szélesebb körben is kivívta a szakma megbecsülését. Első könyve Juhász Gyula egyetemi éveinek történetét dolgozta fel, munkásságának középpontjában mindazonáltal Németh László írói és gondolkodói életművének s ezzel párhuzamosan a népi írómozgalomnak az elemző vizsgálata állt. Egymást követve láttak napvilágot Németh László munkásságával foglalkozó könyvei: 1979-ben a *Németh László vásárhelyi korszaka*, 1985-ben a *Németh László háborús korszaka*, végül 1990-ben a *Németh László Tanú-korszaka*. E műveiben „hátrafelé” haladt az időben, a három könyvből mégis szerves monográfia született, amely lényegében a pályakezdestől (1929–1930-tól) az ötvenes évek közepéig dolgozza fel kiváló írónk életének és munkásságának történetét.

Nem kis részben Greza Ferenc érdeme, hogy Németh László életművét sikerült a polémiák köréből kiemelni s a tudományosság vizsgálgatója tárgyává tenni. Mindig megbízható filológiai kutatásokra, széles körű történeti ismeretekre és elméleti jártasságra alapozta